

Навчальний курс «Професійна діяльність асистента вчителя в інклюзивному класі»: стартує програма та методичний супровід

Наталія ДЯТЛЕНКО, доцент кафедри методики і психології дошкільної і початкової освіти ІППО КУ імені Бориса Грінченка

Демократизація суспільства неодмінно вимагає реформування системи спеціальної освіти та висуває нові вимоги щодо організації навчання дітей з особливими освітніми потребами. Йдеться про подолання явища сегрегації та створення інклюзивних шкіл, які повинні приймати всіх дітей, незважаючи на їх фізичні, інтелектуальні, соціальні, емоційні, мовні чи інші особливості. Сучасна школа має створювати умови для успішного навчання та виховання дітей, які належать до різних етнічних груп та культур, говорять різними мовами, мають різні можливості, інтереси тощо. Входження дітей з особливими потребами у суспільство однолітків вимагає подолання бар'єрів, що заважають їх нормальному соціальному функціонуванню та гальмують процес поступового входження в соціальне середовище:

Серед бар'єрів на шляху до гри, навчання й повноцінної участі кожної дитини в житті закладу виділяють низьку обізнаність учителів шкіл щодо методичних, організаційних, психолого-педагогічних аспектів супроводу інклюзивної освіти. Більшість учителів не до кінця усвідомлюють сутність явища інклюзивної освіти, слабо орієнтуються в її перевагах та викликах, мають лише загальне уявлення про міжнародне та національне законодавство у сфері інклюзивної освіти.

Одним із способів подолання бар'єрів і надання належної підтримки дітям з особливими потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу є залучення додаткових спеціалістів, зокрема асистентів учителів. Уведення посади «асистент учителя» передбачено українськими нормативно-правовими

документами, зокрема Постановою Кабінету міністрів України від 15 серпня 2011 року № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», де вказано, що «особистісно зорієнтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечує асистент учителя, який бере участь у розробці та виконанні індивідуальних навчальних планів і програм, адаптує навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими потребами». Міністерством соціальної політики доповнено Класифікатор професій посадою «асистент учителя інклюзивного навчання» (наказ Держспоживстандарту від 28.07.2010 р. № 327). Посаду асистента вчителя передбачено Постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 року № 635 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року № 963.

Утім, нині асистентами вчителів працюють фахівці, які не отримали відповідної підготовки у вищому навчальному закладі, тому намагаються самостійно зорієнтуватися у специфіці професії. Усі вони потребують термінової допомоги в розширенні уявлень щодо основних принципів організації інклюзивної освіти, специфіки співпраці з основним учителем у класі, особливостей внесень у розробку та реалізацію індивідуальної навчальної програми, диференціації навчання в інклюзивному класі, налагодження ефективної співпраці з батьками дітей, що мають особливі потреби. Їм потрібна додаткова інформація щодо особливостей розвитку дітей, різних варіантів його порушення та поведінкових проявів, можливостей урахування специфіки розвитку

та вміння ефективно реалізовувати стратегію їхнього залучення, підтримки і стимулювання в навчальному середовищі.

При цьому налаштованість асистентів учителів на підсилення своєї професійної компетентності на курсах підвищення кваліфікації часто суперечить із недостатньою обізнаністю викладачів інститутів зі специфікою цієї нової для освіти професії. У зв'язку з цим на допомогу викладачам інститутів післядипломної педагогічної освіти, які читають курс інклюзивної освіти слухачам курсів підвищення кваліфікації, асистентам учителів загальноосвітніх навчальних закладів, було розроблено навчально-методичний посібник «Професійна діяльність асистента учителя в інклюзивному класі» (загальна редакція М. Войцехівський, Н. Софій, Н. Дятленко), що включає навчальну програму курсу з одноіменною назвою та методичний супровід до її реалізації.

Матеріали посібника може використати кожен, окрім викладачів інститутів післядипломної педагогічної освіти, асистентів учителів, учителів шкіл, батьків, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів, — тобто всі, хто цікавиться питаннями організації інклюзивної освіти.

Посібник складається із двох основних частин: **перша** — містить *орієнтовну навчальну програму курсу*, де зазначається актуальність, мета, завдання, зміст, навчально-тематичний план, питання для самостійного опрацювання, практичні завдання, теми ви-

пускних робіт і перелік літератури, якою можуть скористатися викладачі і слухачі. Навчальну програму укладено відповідно до вимог щодо компетентностей асистента учителя, які зазначені у листі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 1/9-675 від 25.09.2012 року «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя».

Програма передбачає *вирішення наступних завдань*: формування сучасних уявлень про сутність інклюзивної освіти; розкриття основних принципів, переваг, реальних викликів інклюзивної освіти; розширення обізнаності щодо міжнародної та національної законодавчої бази в галузі інклюзивної освіти та основних нормативно-правових документів, що регламентують основні ролі, завдання та кваліфікаційні характеристики асистента вчителя; формування знань та навичок щодо організації навчально-виховного процесу в інклюзивному класі; розширення уявлень щодо психофізіологічних особливостей дітей із різними порушеннями розвитку та особливостей їх навчання і виховання в умовах інклюзивного освітнього середовища; формування позитивних настанов на професію асистента учителя в навчальному закладі, стимулювання до активних дій, спрямованих на самоосвіту та саморозвиток.

У програмі немає критеріїв оцінювання знань слухачів, тому вважаємо, що залежно від розроблених у кожному закладі правил, викладачі зможуть самостійно виробити рейтингову систему оцінювання.

Фото 3: http://vu.ua/uploads/files/fckeditor/image/2012_09/Gear-Up-Autism-sm.jpg

Програма структурована за модульним принципом організації навчального процесу, де об'єднується порівняно самостійна навчальна інформація з певним внеском у формування загальнотеоретичних та практичних знань і вмінь. *Кожний модуль* — це інформаційний вузол, що є уніфікованою одиницею структурування цілого на окремі частини, тобто на окремі модулі. Тому всі модулі побудовані за єдиним принципом з домінуванням лінійної залежності вивчення матеріалу, зокрема, у першому модулі звертається увага на обговорення основних принципів інклюзивної освіти, міжнародного та національного законодавства у сфері інклюзивної освіти та аналізу завдань і ролі асистента педагога в загальноосвітньому навчальному закладі; у другому — на особливості діяльності асистента учителя в інклюзивному класі, побудові співпраці з батьками у процесі створення ІНП, участі у здійсненні адаптацій і модифікацій навчального процесу; у третьому — практиці спільного викладання, умовам залучення до співпраці додаткових фахівців; у четвертому — психологічним особливостям дітей, що мають різні порушення розвитку.

Організаційний компонент навчальних модулів представлено в навчально-тематичному плані, де передбачено використання різноманітних форм і методів навчального процесу: лекційних, практичних занять та різнопланової самостійної роботи. Практика викладання показує, що глибоке засвоєння знань неможливе без постійної самостійної роботи. У навчальному посібнику наведені різні форми самостійної навчальної роботи слухачів практичного спрямування, серед них — розробка індивідуальних навчальних програм, спостереження прогресу розвитку дитини, складання психолого-педагогічної характеристики інклюзивного класу, оцінка власних компетенцій, які потрібні для виконання посадових обов'язків асистента учителя, вирішення проблемних ситуацій, розробка тижневих графіків спільного викладання, підготовка повідомлень тощо.

Друга частина посібника включає методичний супровід до реалізації програми, зокрема, матеріал, який може бути основою розробки викладачами лекцій, питань та завдань для самоперевірки й оцінки знань, переліків використаної та рекомендованої літератури, термінологічного словника, який входить сюди через неоднозначні та нечіткі

тлумачення значної частини понять інклюзивної освіти.

Радимо звернути увагу на **додатки**, де пропонується перелік основних міжнародних документів у галузі прав людини, критичні ситуації організації інклюзивної освіти для розв'язання в частині практичних завдань. Залежно від запитів та потреб реципієнтів модулі представлені і в зпропонованій послідовності, і вибірково. Утім саме зазначена послідовність допоможе сформувати цілісне системне уявлення про особливості організації інклюзивної освіти та специфіку роботи асистента учителя в інклюзивному класі.

Особливий інтерес може викликати **матеріал до лекцій**, де поширюються питання правового підходу до розроблення освітньої політики та навчальних програм, аналізуються вітчизняні та міжнародні документи у сфері освіти людей з особливими потребами, описуються основні функції, завдання, необхідні компетентності асистента учителя. Значна увага приділена новим для української освіти питанням, зокрема основним підходам до застосування концепції універсального дизайну у навчанні, формуванню ефективних стосунків між учителем і асистентом учителя, особливостям спільного викладання у класі тощо. Перевагою лекційних матеріалів є чіткий тезовий виклад матеріалу, часто табличне оформлення та ілюстрація теоретичних позицій прикладами з практики. Для зручності використання кожна тема лекції навчально-тематичного плану представлена у відповідних матеріалах. Тому викладачі мають змогу модифікувати запропоновані матеріали чи адаптувати їх до запитів, потреб, можливостей навчальних планів.

Радимо в процесі викладання курсу максимально реалізовувати андрагогічний принцип, тобто орієнтуватися на вік, досвід та компетентність слухачів, залучати активні методи навчання, реалізовувати складові суб'єкт-суб'єктної взаємодії та принцип «навчання разом і один від одного» — усі підходи, що здатні призвести до активних зрушень у свідомості педагогів щодо їхнього бачення інклюзивної освіти.

Щиро сподіваємося, що запропоновані матеріали допоможуть викладачам інститутів післядипломної освіти впоратися із завданням розвитку професійної компетентності асистентів учителів, а останнім — успішно скористатися наданим ресурсом і засвоїти необхідні для своєї діяльності знання та уміння.